

Janina Labocha
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
janina.labocha@uj.edu.pl

Monika Szpiczakowska
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
monika.szpiczakowska@uj.edu.pl

PROFESOR DR HAB. MIROSŁAW SKARŻYŃSKI (26 VIII 1952 – 23 VIII 2019)

23 sierpnia 2019 r. zmarł w Kielcach po długiej, wyniszczającej chorobie prof. dr hab. Mirosław Skarżyński, wybitny językoznawca, wieloletni pracownik Katedry Współczesnego Języka Polskiego na Wydziale Polonistyki UJ, twórca i redaktor naczelnny czasopisma wydziałowego „LingVaria”, autor pogadarek o języku w Radiu Kraków.

Profesor Skarżyński urodził się 26 sierpnia 1952 r. w Kielcach, w rodzinie inteligentkiej o szlacheckich korzeniach. Był jedynym dzieckiem Zdzisława Skarżyńskiego i Jadwigi z Fitków Skarżyńskiej. Rodzice dali Mu staranne wychowanie według najlepszych inteligentkich wzorców, wyposażyli Go w takie typowe dla swojego środowiska cechy, jak wierność zasadom, zamiłowanie do książek, świadomość rodzinnej historii i tradycji. Warto dodać, że ostatnią z tych cech Mirosław Skarżyński twórczo rozwinął w dorosłym życiu, opracowując sięgającą XIV w. genealogię rodziny Skarżyńskich.

Kariera naukowa Profesora Skarżyńskiego w całości była związana z Uniwersytetem Jagiellońskim, na którym studiował polonistykę oraz zdobywał kolejne stopnie naukowe i tytuły.

Po zdaniu matury w 1972 r. Mirosław Skarżyński odbył studia w Instytucie Filologii Polskiej zakończone magisterium w 1977 r. Uzyskał je na podstawie pracy pt. *O języku pisarskim Melchiora Wańkowicza – słowotwórstwo, słownictwo, składnia,*

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zofii Kurzowej. Doktorat wykorzystujący metodę analizy gniazdowej do opisu systemu słowotwórczego współczesnej polszczyzny (promotorem była również prof. Z. Kurzowa) obronił w 1985 r. Habilitował się przed Radą Wydziału Filologicznego w 1996 r. Podstawę przewodu stanowiła monografia *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)*. Tytuł profesora otrzymał w 2002 r., a na stanowisko profesora zwyczajnego awansował w 2012 r.

Pracę zawodową Mirosław Skarżyński rozpoczął zaraz po studiach w kieleckim oddziale Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, będącym wówczas placówką resortową Ministerstwa Oświaty i Wychowania o charakterze badawczo-szkoleniowym. Prowadził tam zajęcia z gramatyki języka polskiego i metodyki nauki o języku oraz uczestniczył w badaniach pedagogicznych i kursach doszkalających dla nauczycieli. Pierwsze lata pracy, jak wspominał, były dla Niego dość trudnym okresem przede wszystkim ze względu na brak potrzebnemu asystentowi opiekuna naukowego. Z drugiej jednak strony fakt ten pozwolił Mu samodzielnie decydować o wyborze drogi naukowej, której główny kierunek przez dłuższy czas wyznaczały badania nad systemem słowotwórczym współczesnej polszczyzny. Nowatorskim pomysłem okazało się zwłaszcza zastosowanie do tych badań metody analizy gniazdowej przejętej z rosyjskich prac Aleksandra N. Tichonowa i jego kręgu. Próba tego rodzaju opisu słowotwórstwa polskiego przedstawiona przez Mirosława Skarżyńskiego w kilku opracowaniach, m.in. w zeszycie próbnym słownika słowotwórczego *Tworzenie wyrazów w języku polskim* (1981), zwróciła uwagę prof. Z. Kurzowej, która podjęła się opieki naukowej nad przygotowywanym przez Niego doktoratem. Po jego obronie Mirosław Skarżyński otrzymał propozycję pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim. Rozpoczął ją w roku akademickim 1986/1987 w Instytucie Badań Polonijnych, gdzie prowadził lektoraty języka polskiego i brał udział w pracach zespołu badawczego kierowanego przez prof. dr. hab. Władysława Miodunkę. Jak wielokrotnie podkreślał, bardzo dużo zawdzięczał prof. Mioduncce, dzięki któremu nauczył się prowadzenia zajęć z języka polskiego jako obcego i który zainteresował Go tą zupełnie nieznaną Mu wcześniej sferą działań dydaktycznych. Umiejętności nabyte w Instytucie Badań Polonijnych Mirosław Skarżyński z powodzeniem wykorzystał, uczestnicząc trzykrotnie w kursach Szkoły Letniej Języka i Kultury Polskiej oraz prowadząc lektorat w Instytucie Polskim w Wilnie. W następnym roku akademickim przeszedł do Zakładu Współczesnego Języka Polskiego w Instytucie Filologii Polskiej i w miejscu tym pracował do śmierci. Okresowo, w latach 1987–1991, prowadził ćwiczenia i wykłady także w kieleckiej Wyższej Szkole Pedagogicznej, a rok akademicki 1996/1997 spędził jako wykładowca i lektor języka polskiego na Uniwersytecie Wileńskim.

Ważną osobą w życiu nie tylko naukowym Mirosława Skarżyńskiego była prof. dr hab. Zofia Kurzowa, wieloletni kierownik Zakładu (później Katedry) Współczesnego Języka Polskiego. Mirosław Skarżyński zetknął się z nią już na pierwszym

roku studiów, uczęszczając na jej wykłady z gramatyki opisowej. Potem uczestniczył w prowadzonym przez nią seminarium oraz napisał pod jej kierunkiem i obronił pracę magisterską. Do ich ponownych kontaktów doszło, gdy prof. Kurzowa została promotorem przygotowywanej przez Niego rozprawy doktorskiej. Odtąd trwały one nieprzerwanie aż do jej śmierci w 2003 r. Należy podkreślić, że dla Profesora Skarżyńskiego Zofia Kurzowa nie była zwykłym opiekunem naukowym, lecz mistrzem, przewodnikiem prowadzącym Go przez kolejne etapy kariery naukowej oraz największym autorytetem. Chociaż Mirosław Skarżyński wykazywał zazwyczaj dużą niezależność w sądach i ocenach, bardzo liczył się ze zdaniem swojej mentorki nie tylko w kwestiach naukowych. Podziwiał jej głęboką wiedzę, szerokie zainteresowania, ogromną kulturę osobistą, urodę i elegancję, szanował jej przekonania i konsekwentnie lewicowe poglądy polityczne. Bardzo lubił prowadzić z nią długie rozmowy, przebywać w jej towarzystwie. Często do niej telefonował, pisał listy z wakacji. Po śmierci prof. Z. Kurzowej opublikował dwa piękne poświęcone jej artykuły wspomnieniowe, z których jeden nosi znamieny tytuł *Profesor Zofia Kurzowa – Pani z Kresów* (2017).

Przechodząc do pracy w Zakładzie Współczesnego Języka Polskiego, Mirosław Skarżyński włączył się w tok badań nad językiem telewizji polskiej, prowadzonych przez zespół pod kierownictwem prof. Z. Kurzowej. Ponieważ był to już końcowy etap działalności zespołu, Jego udział ograniczył się do przygotowania trzech artykułów, dotyczących charakterystyki ilościowej liczebника, przysłówka i form homonimicznych, opublikowanych w pracach zbiorowych *Badania nad językiem telewizji polskiej. Ilościowy opis słownictwa* (1991) oraz *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny* (1992).

Większego zaangażowania wymagało od Niego uczestnictwo w badaniach nad synonimią w języku polskim, które podjął w drugiej połowie lat 90. czteroosobowy zespół kierowany przez prof. Z. Kurzową. Rezultatem tych badań było opracowanie nowego *Słownika synonimów polskich* (1998), różniącego się od innych publikacji tego typu podawaniem definicji znaczeniowych i schematów konotacyjnych w hasłach przymiotnikowych i czasownikowych oraz opatrywaniem synonimów kwalifikatorami stylistycznymi i ilustrowaniem minimalnymi kontekstami zdaniowymi. Wkład Mirosława Skarżyńskiego w *Słownik synonimów polskich* sprowadzał się do udziału w przygotowaniu jego koncepcji oraz autorstwa ¼ całości haseł.

Za największe osiągnięcie Profesora Skarżyńskiego w dziedzinie prac zespołowych niewątpliwie trzeba uznać wydanie pod Jego redakcją 3 i 4 tomu *Słownika gniazd słotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* (2004). Tomy te stanowią kontynuację opublikowanych już wcześniej tomów 1 i 2, zawierających gniazda odprzymiotnikowe i odrzeczownikowe. W tomie 3, opracowanym przez Mirosława Skarżyńskiego wraz z zespołem, zgromadzone zostały gniazda odczasownikowe, w tomie 4, przygotowanym przez Niego samodzielnie – gniazda pozostałych części mowy. Cała publikacja powstała w ramach przyznanego przez Komitet Badań Naukowych grantu, którym Profesor Skarżyński kierował w latach 2001–2003.

Indywidualne prace Mirosława Skarżyńskiego, przypadające na ponadczterdzieci-letni okres Jego działalności naukowej, obejmują trzy zasadnicze nurty: słowotwórstwo współczesnej polszczyzny, poprawność językową i popularyzację wiedzy o języku oraz dzieje polskiego językoznawstwa polonistycznego.

Najwcześniej rozpoczęte badania słowotwórcze przyniosły jako efekt końcowy kilka monografii, dwa słowniki i wiele artykułów.

Pierwszą monografią z zakresu słowotwórstwa była nieopublikowana rozprawa doktorska Mirosława Skarżyńskiego, zatytułowana *Próba zastosowania metody analizy gniazdowej do badań systemu słowotwórczego współczesnej polszczyzny*. Rozprawa, oparta na materiale ok. 6000 derywatów motywowanych przez rzeczowniki, przymiotniki i czasowniki, miała na celu zbudowanie teoretycznych modeli gniazd dla trzech części mowy, pokazujących ich ogólną potencję derywacyjną, oraz ustalenie inwentarza typów ciągów słowotwórczych wraz ze wstępnym określeniem produktywności tych ciągów we współczesnym polskim systemie derywacyjnym. Warto dodać, że w momencie powstania praca Mirosława Skarżyńskiego stanowiła pierwszą rozprawę doktorską, w której zastosowano metodę gniazdową w odniesieniu do tego rodzaju materiału polskiego, drugą zaś (po rozprawie Teresy Vogelgesang poświęconej gniazdom odprzymiotnikowym) w językoznawstwie polonistycznym posługującą się tą metodą.

W okresie pracy w Instytucie Badań Polonijnych Mirosław Skarżyński podjął się opracowania gniazdowego słownika słowotwórczego, mającego służyć jako pomoc w nauczaniu cudzoziemców. Przygotowany przez Niego *Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców* (1989) zawierał 1000 gniazd skupiających ponad 10 000 derywatów oraz był pierwszym i przez długi czas jedynym gniazdowym słownikiem słowotwórczym w Polsce.

Następną monografię o tematyce słowotwórczej w dorobku naukowym Mirosława Skarżyńskiego stanowi książka *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego* (1999), przedstawiająca dzieje synchronicznych badań słowotwórczych od przełomu lat 50. i 60. do roku 1998, jednakże z pewnymi wątkami sięgającymi Jana Rozwadowskiego oraz Witolda Doroszewskiego i jego szkoły. W książce tej Profesor Skarżyński omawia rozwój teorii słowotwórczych w XX w., kształtowanie się słowotwórstwa synchronicznego, ewolucję poglądów na formant słowotwórczy i jego funkcje, uświadomienie zjawiska derywacji fleksyjnej i poszerzanie wiedzy o nim, poglądy na klasyfikacje derywatów i typy mechanizmów derywacyjnych, wreszcie powstanie metodologii opisu gniazdowego. W ten sposób we wspomnianej książce połączyły się dwa nurty zainteresowań jej autora – słowotwórczy oraz dotyczący dziejów polskiego językoznawstwa polonistycznego.

Wyłącznie słowotwórczy nurt reprezentuje natomiast książka *Liczebniki w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Studium gniazd słowotwórczych* (2000). Jest to monografia słowotwórczych gniazd odliczebnikowych, opisująca możliwości derywacyjne podstaw należących do wymienionej części mowy poprzez ustalenie stref

aktywności derywacyjnej oraz ich charakterystykę ilościową, pozwalającą stwierdzić, które ze stref można uznać za typowe, centralne dla słowotwórstwa odliczebnikowego, a które wykorzystywane są rzadko bądź sporadycznie i stanowią peryferia derywacji odliczebnikowej. Uzupełnieniem części tekstowej tej książki jest zamykający ją kompletny słownik odliczebnikowych gniazd słowotwórczych.

Spośród prac Mirosława Skarżyńskiego o tematyce słowotwórczej na uwagę zasługuje jeszcze wydana pod Jego redakcją zbiorowa publikacja książkowa, zatytułowana *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowania* (2003). Publikacja ta, składająca się z artykułów przygotowanych przez kilku autorów, w tym Profesora Skarżyńskiego, stanowi krótki przegląd osiągnięć badawczych w zakresie słowotwórstwa gniazdowego. Jej głównym celem było pokazanie, czym jest ten nurt metodologiczny i co w nim zostało zrobione, a także zasygnalizowanie kierunku przyszłych analiz.

Drugą po słowotwórstwie sferę zainteresowań naukowych Mirosława Skarżyńskiego stanowiła kultura języka. Problematykę poprawnościową przeważnie łączył On z popularyzacją wiedzy o języku i w tej dziedzinie wykazywał dużą aktywność, przybierającą rozmaite formy. Napisał wiele artykułów naukowych, popularnonaukowych i publicystycznych, wydał trzy książki, przez kilka lat prowadził internetową poradnię językową oraz audycję w Radiu Kraków przybliżającą słuchaczom problemy językowe.

Sporo tekstów objaśniających różne zagadnienia gramatyczne, w tym kwestie poprawności językowej, powstało w latach 1987–1993, gdy Mirosław Skarżyński był redaktorem działu *Nauka o języku* w kwartalniku „Język Polski w Szkole Średniej”, wydawanym przez Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP w Kielcach. Pismo to, wychodzące od 1986 r., publikowało artykuły z zakresu nauki o literaturze, nauki o języku oraz wiedzy o kulturze z intencją dostarczania nauczycielom szkół średnich aktualnej wiedzy filologicznej i propozycji metodycznych. Zamieszczane w nim artykuły Mirosława Skarżyńskiego związane były z poszczególnymi hasłami programu nauki o języku w szkołach ponadpodstawowych i pomyślane zostały jako pomoc dla nauczycieli przy realizacji określonych części programu. Temu samemu celowi służyły dwie wydane pod Jego redakcją książki – opracowania zbiorowe: *Porozmawiajmy o języku, czyli zbiór nie tylko lekcyjnych propozycji konwersacyjnych* (1992) oraz *Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu w szkole średniej. Książka dla nauczyciela* (1993).

Trzecią książkę Mirosława Skarżyńskiego o charakterze popularyzatorskim stanowi opublikowany nieco później *Słownik przypomnień gramatycznych* (2000), którego pomysł nasunęła autorowi praktyka dydaktyczna. Jest to liczący ok. 1700 haseł słownik terminologii gramatycznej używanej obecnie w podręcznikach akademickich.

Wypada dodać, że różne działania na rzecz poprawności językowej Profesor Skarżyński podejmował także podczas rocznego pobytu w Wilnie. Oprócz lektoratów języka polskiego prowadził tam kurs z kultury języka polskiego dla dziennikarzy

polskich mediów, w którym uczestniczyli pracownicy „Kuriera Wileńskiego” oraz polskiego radia „Znad Wili”. Ponadto na prośbę redaktora naczelnego „Kuriera...” pisał do tego czasopisma cotygodniowe felietony o języku polskim i jego poprawności.

Pod koniec lat 80. Profesor Mirosław Skarżyński zainteresował się przeszłością polskiej nauki o języku, szczególnie piśmiennictwem gramatycznym XIX i XX w. Początek tego nurtu Jego działalności naukowej związany jest z pracą *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)*, wydaną w 1994 r. i przedstawioną jako rozprawa habilitacyjna. Autor omówił w niej kształtowanie się poglądów gramatyków polskich na tak podstawowe dla opisu języka pojęcia, jak części mowy oraz na sposoby interpretacji takich kategorii gramatycznych, jak przypadek, liczba, rodzaj, czas, tryb, aspekt, strona. W 2001 r. ukazało się zmienione wydanie tej książki pod nowym tytułem *W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku*.

Mirosław Skarżyński uważał, że najważniejsze dla badań nad dziejami polskiego językoznawstwa są dobrze przygotowane pod względem edytorskim i naukowym edycje prac, wspomnień oraz korespondencji znanych polskich lingwistów. Ta myśl skierowała Jego działania badawcze na żmudne, pracochłonne, ale też bardzo interesujące i potrzebne prace edytorskie, które polegały na wydawaniu spuścizny wybitnych polskich gramatyków z pierwodruków i rękopisów, opatrywaniu ich rozbudowanymi przypisami i komentarzami, pisaniu wstępów wprowadzających w poszczególne edycje. W 2007 r. opublikował w ten sposób wybór tekstów Jana Baudouina de Courtenay *Miejcie odwagę myślenia... Wybór pism publicystycznych z lat 1898–1927*. W tym samym roku opracował z rękopisów i wydał wraz z Magdaleną Smoczyńską *Listy Jana Baudouina de Courtenay do Henryka Ułaszyna z lat 1898–1929*. Dwa lata później ukazała się w Poznaniu książka autorstwa Mirosława Skarżyńskiego i Bogdana Walczaka, opracowana na podstawie pierwodruków, *Studia onomastyczne i socjolingwistyczne Henryka Ułaszyna*. W 2010 r. Mirosław Skarżyński wydał z rękopisu opracowane przez siebie, opatrzone wstępem i przypisami wspomnienia Henryka Ułaszyna *Z Kopiowanej na katedry uniwersyteckiej. Wspomnienia*. W następnym roku (2011) rozpoczął planowany cykl publikacji materiałów do dziejów polskiego językoznawstwa. Tom 1, opracowany we współautorstwie z Anną Czelakowską, ukazał się pod tytułem *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. Listy Jana Niecisława Baudouina de Courtenay, Jana Łosia, Kazimierza Nitscha, Jana Michała Rozwadowskiego, Henryka Ułaszyna*. Tom 2 materiałów, opracowany i wydany w 2016 r. przez Mirosława Skarżyńskiego, nosi tytuł *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. II: Jan Baudouin de Courtenay. Teksty mniej znane*. Tom 3, opublikowany w 2018 r., to obszerne dwuczęściowe dzieło, obejmujące ponad 1200 stron, opracowane we współautorstwie z Elżbietą Smułkową, *Materiały do dziejów polskiego językoznawstwa. III: Korespondencja Kazimierza Nitscha i Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej 1925–1958*. Profesor Mirosław Skarżyński miał bardzo bogate plany oraz przygotowane projekty dalszych prac z dziedziny dziejów

językoznawstwa polskiego i słowiańskiego. Niestety Jego pracowite życie przerwała choroba.

Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego zawdzięcza Profesorowi Mirosławowi Skarżyńskiemu również to, że dzięki Niemu powstało tu, po wyodrębnieniu się z Wydziału Filologicznego w 2005 r., ważne czasopismo językoznawcze „LingVaria”, cenione w Polsce i za granicą. Mirosław Skarżyński wymyślił tytuł pisma, opracował jego koncepcję i profil tematyczny, a także skompletował zespół redakcyjny. Jako redaktor naczelny dbał o rozwój i poziom naukowy pisma, poszerzał je o nowe działy oraz pozyskiwał autorów również spoza kręgu polonistów. Wraz ze współpracownikami przygotował i wydał 28 numerów półrocznika „LingVaria”. Jego praca redaktora naczelnego i twórcy tego, czym stały się i są do dziś „LingVaria”, była od początku traktowana przez władze i pracowników Wydziału Polonistyki UJ jako bardzo ważne osiągnięcie naukowe i organizacyjne.

Przedstawione pokrótce najważniejsze dokonania naukowe Profesora Mirosława Skarżyńskiego pokazują, że był On badaczem o szerokich zainteresowaniach, niezwykle pracowitym i dokładnym. Gdyby nie te Jego cechy, nigdy by nie powstały wymagające wielkiego nakładu pracy słowniki słowotwórcze, edycje pism i listów wybitnych polskich językoznawców czy czasopismo „LingVaria”. Tak duże zaangażowanie Mirosława Skarżyńskiego w działalność naukową brało się stąd, że stanowiła ona Jego prawdziwą pasję, dla której wszystko poświęcał: wolny czas, odpoczynek, a nawet zdrowie. Będąc już ciężko chory, napisał artykuł o genezie i początkach Studium Słowiańskiego UJ (2019) i przygotowywał następny, dotyczący recepcji szkoły kazańskiej w polskiej lingwistyce. O ile wspomniane edycje pism i listów językoznawców są świadectwem ogromnej wiedzy i pracowitości Mirosława Skarżyńskiego, o tyle prace z zakresu słowotwórstwa dowodzą Jego wybitnych zdolności badawczych. Profesora Skarżyńskiego niewątpliwie trzeba uznać za jednego z pionierów badań gniazdowych w Polsce, którą to metodę przeszczepił On na polski grunt i z powodzeniem stosował w swoich opracowaniach. Dla dopełnienia obrazu Jego aktywności zawodowej należy wspomnieć, że oprócz intensywnej pracy badawczej prowadził On także rozmaite zajęcia dydaktyczne na studiach stacjonarnych, zaocznych i doktoranckich na filologii polskiej oraz innych filologiach, wypromował kilkunastu magistrów, jednego doktora, parę razy był recenzentem w przewodach doktorskich i habilitacyjnych.

Za osiągnięcia w pracy naukowej Mirosław Skarżyński kilkakrotnie otrzymał nagrodę JM Rektora UJ, został także odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Medalem Złotym za Długoletnią Służbę.

Mimo wielu sukcesów i wyróżnień Profesor Skarżyński pozostał skromnym człowiekiem, niedbającym o żadne stanowiska czy zaszczyty. Był na wskroś uczciwy, prawy, lojalny względem kolegów i bardzo kulturalny. Łatwo nawiązywał kontakty towarzyskie, lubił długie rozmowy przy kawie, miał duże poczucie humoru. Do znajomych, kolegów i współpracowników odnosił się zawsze z szacunkiem

i życzliwością, w podobny sposób traktował studentów, choć był wobec nich bardzo wymagający. W sobotę 31 sierpnia 2019 r. na cmentarzu w podkieleckiej Cedzynie pożegnaliśmy wybitnego uczonego, dobrego kolegę, serdecznego przyjaciela, bliskiego, kochanego człowieka, który pozostanie z nami w swoich pracach, dokonaniach i w naszej wdzięcznej pamięci.